

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-yil 5-son

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 5 YO'LDOSHEV AZIZJON ERGASH O'G'LI**
Jamoatchilik fikrini o'rganishni huquqiy
tartibga solish masalalari
- 16 ALLAKULIYEV MIRJALOL
DAVRONBEKOVICH**
Norma ijodkorligi faoliyati: son va sifat tahlili
- 22 TURSUNOVA SABINA RAVSHANOVNA**
Turizm xavfsizligini ta'minlovchi huquqiy
hujjatlar tahlili va tasnifi

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 33 GULOMOV AKMALJON
SHUKURILLAYEVICH**
Fuqarolik huquqida suksessiya instituti
va uning qo'llanishi
- 42 IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA,
RAZAKOVA FARANGIZ KARIM QIZI**
Xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyilini
qo'llashning huquqiy masalalari
- 54 ISAKULOV ABDUAZIZ**
Not a party, not a problem: the dilemma of
extending arbitration clause to non-signatory
states
- 60 SAIDOV MAKSUDBEK NORBOYEVICH**
Distinctive features of corporate dispute
resolution

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLISH.
KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI.

72 NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA

Voyaga yetmagan shaxsni g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarga jalb qilganlik uchun jinoiy javobgarlik masalalari

82 TAIROVA GULMIRA MURODJONOVNA

Jinoyatchilikka qarshi kurashishning Buyuk Britaniya modeliga xos xususiyatlar

89 ISLOMOV BUNYOD OCHILOVICH

Misr Arab Respublikasi jinoyat qonunchiligida jazoni yengillashtirish instituti

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI.
KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

99 СУЮНОВА ДИЛЬБАР ЖОЛДАСБАЕВНА

Соблюдение сроков содержания под стражей при окончании предварительного следствия и на стадии судебного разбирательства

107 NURMATOV BOBIR ABDUSATTOROVICH

Inssenirovka qilish orqali sodir etilgan jinoyatlarni aniqlash va fosh qilishning ayrim usullari tavsifi

**114 YERMEKBAYEV BAUIRJAN
AMANTAYEVICH**

Tintuv tushunchasi va tintuv o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

126 YUSUPOVA FARINGIZ O'KTAM QIZI

COVID-19 pandemiyasi davrida tibbiyot sohasida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy jihatlar

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5./JBTI6657
UDC: 341.636(045)(575.1)

XALQARO TIJORAT ARBITRAJIDA MAXFIYLIK TAMOYILINI QO‘LLASHNING HUQUQIY MASALALARI

Imamova Dилфуза Исмаиловна,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Fuqarolik va xalqaro xususiy huquq fanlari
kafedrası professori, yuridik fanlar nomzodi
ORCID: 0000-0002-9403-7538
e-mail: imamova.dilfuza@gmail.com

Razakova Farangiz Karim qizi,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Xalqaro huquq fakulteti magistranti,
ORCID: 0009-0008-5762-2608
e-mail: farangizrzaqova@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada mualliflar tomonidan xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyili tushunchasi, tarixi, ularning yuridik tavsifi, qiyosiy-huquqiy tahlili va ushbu holatlarni qo‘llashning amaliy jihatlari bilan bog‘liq masalalar bayon qilingan. Bundan tashqari, maxfiylik va daxlsizlik tamoyillariga taalluqli hujjatlar va shaxslar doirasi tahlil qilinib, xalqaro tijorat arbitraji amaliyotida maxfiylikni saqlash muammolari aniqlangan. Maxfiylik tamoyili va davlat manfaatlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikka alohida urg‘u berilgan. Shuningdek, ushbu holatlar to‘g‘risida qonun hujjatlaridagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga doir bir qator takliflar keltirilgan. Tadqiqot ishining maqsadi arbitraj muhokamasi ishtirokchilari, shu jumladan, taraflar va ularning vakillari, arbitraj sudi, arbitraj institutlari, guvohlar va ekspertlar kabi uchinchi ishtirokchilar uchun majburiy bo‘lgan maxfiylik doirasini o‘rganishdir. Maxfiylik prezumpsiyasi xalqaro tijorat arbitrajida mavjud. Biroq sud amaliyoti arbitrajning maqsadi va uning maxfiylik bilan o‘zaro ta’siri bo‘yicha nomuvofiqdir. Ushbu tadqiqotda xalqaro tijorat arbitraji bilan bog‘liq maxfiylik tushunchasi va funksiyasi o‘rganilgan. Tadqiqot ishining predmetini xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyilini qo‘llashning arbitraj jarayonidagi huquqiy ahamiyati, shu bilan birgalikda, xalqaro tijorat arbitrajiga oid xalqaro konvensiyalar, milliy va xorijiy tajriba, sud amaliyoti, nazariy bilimlar, tadqiqotlar, konseptual yondashuvlar, muammolar va ularni o‘rganishda qo‘llanayotgan ilmiy-nazariy qarashlar tashkil etadi.

Kalit so‘zlar: maxfiylik, xalqaro tijorat arbitraji, nazarda tutilgan majburiyat, arbitraj qoidolari va qo‘llanishi, UNCITRAL Xalqaro tijorat arbitrajining namunaviy qonuni.

ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА КОНФИДЕНЦИАЛЬНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОММЕРЧЕСКОМ АРБИТРАЖЕ

Имамова Дилфуза Исмаиловна,

кандидат юридических наук, доцент,
профессор кафедры «Гражданское право и
международные частноправовые дисциплины»
Университета мировой экономики и дипломатии

Разакова Фарангиз Карим кизи,
магистрант факультета «Международное право»
Университета мировой экономики и дипломатии

Аннотация. В данной статье авторы описывают понятие принципа конфиденциальности в международном коммерческом арбитраже, его историю, юридическую характеристику, сравнительно-правовой анализ, а также вопросы, связанные с практическими аспектами применения дел по данному направлению. Кроме того, анализируется сфера деятельности лиц и действия документов, связанных с принципами конфиденциальности и неприкосновенности, выявляются проблемы сохранения конфиденциальности в практике международного коммерческого арбитража. Особое внимание уделяется взаимосвязи принципа неприкосновенности частной жизни и интересов государства. Также даётся ряд предложений, направленных на устранение имеющихся недостатков в законодательстве по данным делам. Цель исследования – участники арбитражного разбирательства, включая изучение сферы конфиденциальности, которая является обязательной для сторон и их представителей, арбитражного суда, арбитражных учреждений и третьих лиц, таких как свидетели и эксперты. В международном коммерческом арбитраже существует презумпция конфиденциальности. Однако прецедентное право противоречиво в отношении цели арбитража и его взаимодействия с конфиденциальностью. Это исследование посвящено концепции и функции конфиденциальности в отношении международного коммерческого арбитража. Предметом исследования является юридическое значение применения принципа конфиденциальности в международном коммерческом арбитраже в арбитражном процессе, а также международные конвенции о международном коммерческом арбитраже, отечественный и зарубежный опыт, судебная практика, теоретические знания, исследования, концептуальные подходы, проблемы с учётом научно-теоретических взглядов, существующих по данным вопросам.

Ключевые слова: конфиденциальность, международный коммерческий арбитраж, подразумеваемая обязанность, прямо выраженная обязанность, арбитражный регламент и применение, Типовой закон ЮНСИТРАЛ о Международном коммерческом арбитраже.

LEGAL ISSUES OF THE APPLICATION OF PRINCIPLE OF CONFIDENTIALITY IN INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION

Imamova Difuza Ismailovna,
University of World Economy and Diplomacy,
Professor of the Department of Civil Law and
Private International Law Disciplines,
Candidate of Law (PhD)

Razakova Farangiz Karim kizi,
University of World Economy and Diplomacy,
Master's Student of the Faculty of International Law

Abstract. In this article, the authors describes the concept of the principle of confidentiality in international commercial arbitration, its history, its legal description, comparative legal analysis, and issues related to the practical aspects of the application of these cases. In addition, it analyzes the scope of documents and persons related to the principles of confidentiality and inviolability and identifies the problems of maintaining confidentiality in the practice of international commercial arbitration. It pays special attention to the interrelationship between the principle of privacy and the interests of the state. Also, it gives a number of proposals aimed at eliminating existing shortcomings in the legislation

on these cases. The purpose of the research work is to identify the participants in the arbitration proceedings, including exploring the scope of confidentiality that is binding on the parties and their representatives, the arbitral tribunal, arbitral institutions, and third parties such as witnesses and experts. The presumption of confidentiality exists in international commercial arbitration. However, case law is inconsistent regarding the purpose of arbitration and its interaction with confidentiality. This study focuses on the concept and function of confidentiality in relation to international commercial arbitration. The subject of the research work is the legal significance of the application of the principle of confidentiality in international commercial arbitration in the arbitration process, as well as international conventions on international commercial arbitration, national and foreign experience, judicial practice, theoretical knowledge, research, conceptual approaches, problems, and the scientific and theoretical views used in their study.

Keywords: confidentiality, international commercial arbitration, implied duty, arbitral rules and application, UNCITRAL Model Law of International Commercial Arbitration.

Kirish

O'tgan yillar davomida maxfiylik majburiyati xalqaro tijorat arbitrajida mavjud, degan taxminlar paydo bo'ldi, biroq bu taxmin so'nggi paytlarda munozarali masala bo'lib qolmoqda. Dunyo bo'ylab ko'plab yurisdiksiyalarda raislik qiluvchi sudyalari, tijorat amaliyotchilari va taniqli olimlar tomonidan ushbu konsepsiya bo'yicha qarashlar qat'iy bo'lingan [1, 518–519-b.]. Bir tomondan, tarafdorlar maxfiylik shaxsiy mexanizm sifatida barcha arbitraj kelishuvlarida nazarda tutilgan atama ekanligini ta'kidlaydilar. Tadbirkorlar butun dunyo bo'ylab arbitrajni xalqaro tijorat masalalarini hal qilish uchun tanlov forumiga aylantirdilar. Ushbu maxfiylik prinsipi arbitraj muhokamasini boshqa mahalliy sud tizimlaridan ajratib turadi. Bir tomondan, ingliz sudlari nazarda tutilgan majburiyat prezumpsiyasini qabul qiladi. Fuqarolik huquqi mamlakatlari, jumladan, Fransiya, Shveysariya va Germaniya inglizlarning nazariga ko'ra, maxfiylik barcha arbitrajda nazarda tutilgan atama ekanligi haqidagi fikriga amal qilganlar [2, 379–380-b.]. Boshqa tomondan, qarama-qarshi nuqtayi nazarga ko'ra, maxfiylik majburiyati amaldagi arbitraj qoidalari yoki tomonlarning arbitraj kelishuvida aniq ko'rsatilishi kerak. Ya'ni Avstraliya va Amerika Qo'shma Shtatlari sudlari ingliz sudlarining nuqtayi

nazaridan ochiqchasiga voz kechib, bu yo'nalishda bahslashmoqda.

Material va metodlar

Tadqiqotda uchta savolga javob berishga harakat qilindi: birinchi, xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik masalalari qanday; ikkinchi, ushbu sohada O'zbekiston Respublikasining "Xalqaro tijorat arbitraji to'g'risida"gi Qonunini qo'llash amaliyoti qanday; uchinchi, qonunchilikdagi bo'shliqlarni xalqaro tajriba asosida to'ldirishga zarurat bormi? Mazkur savollarga javob sifatida mualliflik pozitsiyasi ishlab chiqildi va O'zbekiston qonunchiligidagi bo'shliqlarni to'ldirish bo'yicha takliflar ilgari surildi.

Maqolada xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyilini qo'llashning konseptual, nazariy va amaliy tushunchalari o'rganilgan. Mavzuni yoritishda ilmiy bilishning kuzatish, tarixiylik, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, mantiqiylik, qiyosiy-huquqiy, statistik hamda boshqa usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

Maqolada turli mamlakatlarda tomonlarga taqdim etiladigan maxfiylikni himoya qilish bo'yicha yurisdiksiyaviy yondashuvlar o'rganildi va quyidagi natijaga erishildi: maxfiylik prinsipini qo'llashda bir xillik yo'q. Ushbu himoya, agar u qo'llansa, odatda, milliy qonunchilik, arbitraj institutlari va sud amaliyotidan olinadi. Shunisi e'tiborga loyiqki, eng

muhim xalqaro hujjatlar ham tomonlarni himoya qila olmaydi (UNCITRAL va Nyu York konvensiyasi). Bundan tashqari, ushbu himoya qo'llanganda, u tomonlar uchun to'liq himoya vositasi sifatida kelmaydi, chunki bundan istisnolar mavjud. Maxfiylik bilan bog'liq afzalliklarga qaramay, xalqaro tijorat arbitrajida oshkoralikni oshirish zarurligi ta'kidlanadi, chunki maxfiylik qonunning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va oshkor etmaslik amaliyoti tufayli aniqlik darajasini pasaytiradi.

Arbitrajning barcha ishtirokchilari (ular arbitrlar, muassasalar yoki sudda ishtirok etuvchi tomonlar bo'lishi mumkin) o'rtasida nizolarni sud orqali hal qilishning an'anaviy usullaridan biri arbitrajni tanlash sabablari to'g'risidagi konsensusdir. Agar ushbu ishtirokchilar o'rtasida so'rov o'tkazilsa, ular, ehtimol, quyidagi afzalliklarini sanab o'tgan bo'lardi: jarayonning tezligi va moslashuvchanligi; qulay narx; arbitraj sudylarining ixtisoslashuvi tufayli (fuqarolik sudylaridan farqli o'laroq) hal qilishning ko'proq kafolati; nizolashayotgan tomonlar o'rtasidagi tijorat munosabatlarining uzluksizligi imkoniyati va hokazo. Lekin, shubhasiz, ular arbitrajning eng muhim jihatlaridan biri sifatida maxfiylikni ta'kidlaydilar [1].

Arbitraj har doim boshqa prinsiplari qatorida ushbu o'ziga xos muhim, ammo jozibali xususiyati bilan ajralib turadi. Ma'lumki, butun dunyo sud tizimlarining aksariyatida oddiy yurisdiksiya sudlarida ish yuritish ma'lumotlari va natijalari juda kam istisnolardan tashqari jamoat mulki hisoblanadi. Biz kabi globallashtgan va o'zaro bog'liq jamiyatda sudylar va davlat sudlari oldiga qo'yilgan sud ishlarida shaxsiy daxlsizlikni saqlab qolish deyarli mumkin emas. Boshqa tomondan, arbitraj muhokamasi deyarli har doim maxfiy bo'lib, oshkoralikni faqat investor-davlat arbitraji bo'lganda istisno qilish mumkin.

Arbitrajda maxfiylik nizoning shaxsiy xususiyatiga asoslanadi (xususiy mu-

nosabatlar deganda, xususiy nizolar tushuniladi) [1, 565-b.]. Bunga tomonlarning o'zaro kelishmovchiliklarini oshkor qilmaslik mantiqiy istagi qo'shiladi. Oddiy sudlarga murojaat qilish an'anaviy ravishda shaxsiy daxlsizlikka to'sqinlik qiladi. Arbitraj esa tomonlarga ham jamoatchilik fikri, ham raqobatchilar nuqtayi nazaridan juda nozik bo'lgan masalalarda rasmiy sud muhokamasining oshkoraligini chetlab o'tishga imkon beradi. Qolaversa, tomonlar hech qanday tashqi aralashuvlar bo'lmasa, o'zaro tushunishga osonroq erishadilar. Ikkala tomon ham kompaniya bo'lgan tijorat arbitrajlarida maxfiylik ustunlik qiladigan xususiyat bo'lsa va unda davlat ishtirok etsa, bu umuman boshqa masala. Davlat ommaviy huquq va nazoratga bo'ysunganligi sababli uning sudlari ochiq bo'lishi kerak.

Avval aytganimizdek, arbitrajda umumiy qoida shaxsiy daxlsizlik va maxfiylik bo'lsa, hozirda maxfiylik va daxlsizlik arbitraj sudining o'ziga xos xususiyati ekanligiga shubha tug'diruvchi fikrlar mavjud. Buni, asosan, investitsiya arbitrajlar va davlat protsess ishtirokchisi bo'lgan arbitrajlarining o'sish sur'ati bilan izohlash mumkin. Maxfiylikka oid bu savol belgisi, haqiqatan ham, tijorat arbitrajlariga taalluqli bo'lib, hozirgacha o'ta shaxsiy va shuning uchun maxfiy hisoblangan. Ushbu maxfiylik arbitraj sudiga nisbatan qo'llanadigan protsessual normalarning aniq qoidasi yoki amaldagi moddiy huquqning mandati tufayli tomonlarning ochiq xohishiga asoslanishi mumkin.

Xususiy sudlov masalasi sifatida arbitrajni boshqa davlat sudlov tizimlaridan ajratib turadigan narsa maxfiylikdir. Hozirgacha bu deyarli har doim shunday bo'lib kelgan. Nizoning shaxsiy tabiati, tabiiyki, aksariyat hollarda maxfiylikni oqlaydi. Biroq bugungi globallashtgan dunyo va bozorda tijorat faoliyatida oshkoralikka bo'lgan talab ortib borayotgani shu paytgacha deyarli daxlsiz bo'lgan maxfiylik tamoyiliga putur yetkaza boshladi. Sud jarayoni, odatda, matbuot va

jamoatchilik uchun ochiq bo'ladi va internet saytlarida bo'layotgan jarayon ochiq e'lon qilinadi. Hozirda dunyoda rivojlanayotgan biznes oqimida tadbirkorlar o'z obro'siga putur yetishining oldini olish maqsadida maxfiylik sudini afzal ko'rishadi va o'z shartnomalarida nizoni arbitraj sudi orqali ko'rishni belgilab olishadi. Chunki arbitraj, odatda, daxlsizlik va maxfiylik qoidalari bilan ommaga e'lon qilinishidan himoyalanaadi.

Bir qarashda maxfiylik jihati butun arbitraj jamiyatida noaniq va mavhum masala bo'lib ko'rinadi. Bunday noaniqlikning sababi bir necha davlatning ishtiroki bilan bog'liq. Agar arbitraj sudlari mahalliy bo'lsa, ularni mamlakatning yagona qonuni boshqaradi. Biroq xalqaro tijorat arbitrajlarida bir nechta davlatlarning qonunlari va tinchligi inobatga olinadi. "Maxfiylik" atamasini to'g'ridan-to'g'ri ta'riflab bo'lmaydi. Maxfiylikni ta'minlaydigan aniq bir asos yo'q. Ushbu atamaning ma'nosi tomonlarga qarab farq qilishi mumkin. Barcha holatlarda "maxfiylik" "daxlsizlik"dan alohida o'z xususiyati bilan farqlanadi [4, 3–4-b.].

2016-yilning mart oyida Angliya va Uelsning sobiq Lord Bosh sudyasi Lord Tomas "Sudlar va arbitraj o'rtasidagi munosabatlarni muvozanatlash" nomli Bailii ma'ruzasini o'qidi [4, 14–15-b.]. Uning xalqaro arbitraj haqidagi mulohazalari (aniq uning maxfiyligi) sudyalari, advokatlar va arbitrlar tomonidan ko'plab tanqidlarga sabab bo'ldi (ayniqsa, umumiy huquqning rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan arbitraj haqidagi sharh).

Lord Tomas o'z ma'ruzasida ikkita asosiy sababni ko'rsatuvchi maxfiylik tamoyilini tanqid qildi. Birinchidan, u nizolarni yopiq eshiklar ortida hal qilish jamoatchilikning qonun yoki uning qanday qo'llanishini tushunishiga to'sqinlik qilishini ta'kidladi. Shunday qilib, odamlar o'zlarining huquq va majburiyatlarini shunga muvofiq rejalashtirishni tushunmasliklari mumkin. Uning ta'kidlashicha, sud qarorlari ko'proq parlament tekshiruv va qonunchilikni tuzatish-

ni talab qiladigan huquqiy masalalarni fosh qiladi, boshqa tomondan, arbitraj muhokamasidagi shunga o'xshash qarorlar tegishli javob bermaydi. Natijada arbitraj muhokamasidagi e'tibordan chetda qolgan masalalar davom etishi va bu bilan kelajakdagi arbitraj muhokamasini zaiflashtirishi mumkin. Ikkinchidan, u xalqaro arbitrajda maxfiylik prinsipi standart shakldagi shartnomalar bo'yicha sud amaliyotining mavjud emasligi va tijorat munosabatlariga o'zgartirishlar kiritilishiga olib keldi, deb ta'kidladi.

Lord Tomasning sud amaliyotiga oid fikri advokatlar tomonidan ma'qullandi. Xarris Bor o'z ishida Lord Tomas tomonidan taqdim etilgan dalillarni qo'llab-quvvatladi. Uning ta'kidlashicha, umumiy huquq ko'p jihatdan asrlar davomida ishlab chiqilgan pretsedentlarga bog'liq [5, 23–25-b.]. Shuning uchun u aniqlikni saqlab qolishga moyil qonun, shuningdek, o'z tamoyillarini tijorat va savdo sohasidagi o'zgarishlarga moslashtirishga harakat qiladi. Biroq arbitrajning maxfiy xususiyati tufayli ushbu usulni qo'llashda aniqlik yoki bashorat qilish mumkin emas.

Lord Tomasning fikricha, arbitrajda maxfiylik zulmatga, tijorat sektorini rivojlantirish uchun ishlatilishi kerak bo'lgan holatlarga olib keldi. U arbitraj qonunlari yillar davomida qanday rivojlanganligini tanqid qildi va o'tmishda ingliz sudlari 1979-yildagi qonun joriy etilgunga qadar huquqiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun arbitraj muhokamasiga aralashganligini eslatishi kerak edi. Lord Denning va Diplok Nema 1979-yilgi qonun qo'llanilishi mumkin bo'lgan holatlarni cheklaydi [2]. Bu muallif arbitrajni o'zining yashirin joyiga sudrab borish, birinchi navbatda, Buyuk Britaniyada arbitraj huquqi evolyutsiyasi tufayli umumiy huquqni yaxshilash uchun ishlatilishi kerak bo'lgan holatlar deb ta'riflagan.

Buyuk Britaniyadagi amaldagi arbitraj qonuni Nema ko'rsatmalarini kodlashtirgan. U joriy qilingan paytda, qoidaga ko'ra, tomonlar arbitraj muhokamasiga qaror qilgani

uchun sudlar aralashmasligi kerak edi. Shuning uchun muallif arbitrajni nazarda tutilganidek, sud amaliyotini yaxshilash uchun ishlatilishi kerak bo'lgan ishlarni yashirin joyga sudrab borish deb biladi.

1996-yilgi Arbitraj to'g'risidagi qonunning 69-moddasi arbitraj sudida ishtirok etayotgan tomonlarga qarordan kelib chiqadigan qonun masalasi bo'yicha shikoyat qilish huquqini beradi. Biroq tomonlar hali ham ushbu qoidadan tashqari shartnoma tuzish huquqiga ega bo'lganligi sababli mualliflar buni to'siq deb hisoblashgan, chunki oldingi mexanizm tomonlar shartnoma tuza olmaydigan maxsus mexanizm edi.

Yana bir akademik Lori Kratki Dore arbitrajning maxfiylikni muammo deb hisoblamaydi. U "Jamoat sudlari xususiy sudyaga qarshi" nomli asarida: "Muqobil nizolarni hal qilishda quyosh nuri tushishiga imkon berish vaqti keldi. Partiya muxtoriyati va o'z taqdiri o'zi belgilash tamoyillaridan arbitrajning maxfiylikni kelib chiqadi", deb ta'kidlaydi [3]. Uning so'zlariga ko'ra, agar nizolashayotgan tomonlar arbitraj sudiga murojaat qilish uchun sud jarayonidan voz kechsa, ular arbitraj sudlarining maxfiylikni va daxlsizligini qabul qilish uchun sudlarning ochiqqligidan to'g'ridan-to'g'ri voz kechgan bo'ladi.

Maxfiylik to'g'risidagi munozaralar davom etar ekan, boshqa bir akademik maxfiylikni arbitrajda eng qimmatli xususiyat sifatida ko'radi. Birinchidan, arbitraj taraflari noto'g'ri ma'lumot berish, yomon niyat va qobiliyatsizlik kabi ba'zi ayblovlarni jamoatchilikdan yashirishga qaror qilishlari mumkin. Ikkinchidan, arbitraj taraflari, ayniqsa, bir xil yoki shunga o'xshash da'volar va himoyalar bilan boshqa protsesslarda ishtirok etayotgan bo'lsa, "zarar" qayd etilgan qarorni e'lon qilishni xohlamasligi mumkin. Uchinchidan, arbitraj taraflari xususiy sud jarayonini tanlashlari mumkin, chunki maxfiylik ularning tijorat sirlari yoki biznes ma'lumotlarini himoya qiladi. Muallif arbitrajda ma'lum darajada maxfiylikni saqlash nima

uchun muhimligini ko'rsatadi. Uning ta'kidlashicha, agar arbitrajda maxfiylik bir yurisdiksiyada bekor qilinsa, ular arbitraj sudining boshqa manzilga ko'chirilishi kabi arbitraj hamjamiyatida muammo tug'dirishi mumkin. Oddiy misol: 1995-yil Esso ishidan buyon Avstraliyaning arbitraj uchun afzal qilingan joy bo'lib qolish-qolmasligiga shubhalar mavjud [4].

Turli yurisdiksiyalarning arbitraj qonuni tomonidan taqdim etilgan maxfiylik darajasi (tomonlar aniq belgilamagan) har xil bo'lsa-da, arbitraj sud muhokamasi ko'proq maxfiylik va daxlsizlikni ta'minlaydi. Bundan tashqari, tomonlar o'zlarining arbitraj kelishuvlarida zarur bo'lgan maxfiylikni ta'minlashlari mumkin (hech bo'lmaganda, sud orqali ijro etish zaruriyat tug'ilgunga qadar, sud jarayoni maxfiylikni xavf ostiga qo'yishi mumkin bo'lgan vaqtgacha).

Hindistonda "Arbitraj va yarashuv to'g'risida"gi qonun loyihasi Rajya Sabha tomonidan Hindistonni xalqaro va ichki arbitrajlarining markaziga aylantirish maqsadida 2019-yilda qabul qilindi [5]. Qonun loyihasi diqqat markazida bo'lgan asosiy tushunchalardan biri 42-bo'limning A qismi orqali "maxfiylik" tushunchasini kiritish edi. "Arbitraj va yarashuv to'g'risida"gi qonunning 42-bo'limi A qismiga ko'ra, arbitraj sudyasi, arbitraj organi va taraflar barcha arbitraj kelishuvining maxfiylikni saqlashi shart (qaror ijro etilishi uchun uning oshkor etilishi zarur bo'lgan hollar bundan mustasno). Shuningdek, qonunda ma'lumotlar sud jarayonini majburlash yoki bekor qilish maqsadida oshkor etilishi mumkin bo'lgan istisnolar sanab o'tilgan.

Hindiston qarorlarni rad etish sxemasini o'z ichiga olmadi va arbitrajni tartibga soluvchi xalqaro qoidalarga rioya qilmadi. Shuningdek, ushbu qonun sharhlash uchun ochiqdir. Boshqa tomondan, kompaniyalar maxfiylikni saqlash va o'z xayrixohligini himoya qilish uchun arbitrajga moyil bo'ladi. Ushbu qonunning yana bir tomoni

shundaki, u ro'yxatga olingan kompaniyalar uchun ma'lum ma'lumotlarni oshkor qilishni talab qiladigan qoidalarga zid bo'lishi mumkin. Xuddi shu narsa maxfiylik tushunchasi atrofidagi chalkashliklar vujudga kelishiga sabab bo'ladi. Demak, ko'rinib turibdiki, har bir normaning ikki tomoni bor. U arbitraj muhokamasida vaziyatga ko'ra sharhlanadi va bu, o'z navbatida, adolatlidir.

Germaniya xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik prinsipi. Germaniya Frankfurt sudining 2004-yil 22-oktabrdagi qarorida [6] maxfiylikka rioya qilish prezumpsiyasi mavjudligi, ammo tomonlar o'ziga xos ta'sirga ega bo'lishni xohlashlari, masalan, sud qarorini bekor qilish to'g'risidagi ishda arbitrlarning da'vo qilingan tarafkashliklari, shuningdek, tajovuzga ham tegishli ekanligi keltirilgan. Arbitraj muhokamasi to'g'risidagi ma'lumotlarning oshkor etilishi yoki arbitraj muhokamasi ma'lumotlarini keyingilariga oshkor qilish yoki arbitraj muhokamasini birlashtirish masalasi maxfiylik bo'yicha kelishilgan shartnoma majburiyatiga bog'liq. Arbitraj sudining hujjatlarni ishlab chiqarishni talab qilish huquqi fonda ko'rinishi kerak. Bu faqat hujjatlarni cheklangan ishlab chiqarishga imkon beradi. Tomonlar kelishuviga ko'ra, ikkinchisi arbitraj muhokamasida oshkor qilingan ma'lumotlardan boshqa maqsadlarda foydalanish uchun erkin bo'lishi mumkin.

Kanadada maxfiylik bilan bog'liq masalalar tegishli qonun hujjatlarida to'g'ridan-to'g'ri yoritilmagan. Bundan tashqari, sudlar qonunchilikdagi bo'shliq tufayli ushbu masalalarni ko'rib chiqishga jalb etilmagan. Binobarin, birinchi navbatda, masala hal etilmaganga o'xshaydi. Ammo Ontario sud tizimining ba'zi yuqori darajali sudyalari maxfiylik bir qator afzalliklarga egaligi, tijorat arbitrajining muhim tarkibiy qismi ekanligini ta'kidlaydi. Shuning uchun tomonlar arbitrajda maxfiylikka oid asosli va qonuniy umidlarga ega [7]. Amalda, odatda, sud bunday masalalarni oshkor qilishda jamoatchilik manfaatlarini maxfiylikni saqlashdagi tijorat

manfaatlarining ahamiyati bilan solishtiradi. Bunda Kanada maxfiylik masalalarini hal qilishda jamoat manfaatlari ko'proq ahamiyatga ega bo'lgan misolni taqdim etadi.

Qonunga ko'ra, tomonlar Ad hoc arbitraj yoki institutsional arbitrajni tanlash huquqiga ega. Agar birinchisini tanlasa, tomonlar shartnomaga maxfiylik bandini kiritish imkoniyatiga ega; agar ikkinchisini tanlasa, ular har doim maxfiylik majburiyatlari bo'lgan institutsional qoidalarni tanlashi mumkin. Biroq tomonlar o'z avtonomiyalaridan foydalanadi. Maxfiylik arbitrajning so'nggi paytlarda ommalashib ketishining asosiy sabablaridan biri bo'lsa-da, lekin hali ham javob berilishi kerak bo'lgan ba'zi savollar mavjud. Masalan, maxfiylikni saqlash kerakmi yoki oshkorlikka ko'proq turtki berish? Shunday qilib, muqobil yo'lni topish ikkalasi o'rtasidagi muvozanatga erishishga hissa qo'shishi mumkin. Bundan tashqari, arbitrajning sud muhokamasidan ustunligining asosiy sababi maxfiylik ekanligini unutmazlik kerak. Aksariyat mamlakatlarda belgilangan qonun yo'qligi sababli bu masala bo'shliq hosil qiladi.

Xalqaro konvensiyalar xalqaro arbitraj uchun tuzilma va yo'riqnomani ilgari surish uchun harakat qilganligi sababli milliy qonunlar ham arbitrlar sudida ushbu maqsadga erishishga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, 2010-yildagi Xalqaro huquq assotsiatsiyasining arbitraj bo'yicha hisobotida ko'rsatilganidek, maxfiylik masalasini hal qilish uchun "Xalqaro tijorat arbitraj qo'mitasi" tomonidan to'xtovsiz maxfiylik munozaralari yanada rag'batlantirildi [8]. Hisobotda arbitrajda nazarda tutilgan maxfiylikning uzoq prezumpsiyasi, shuningdek, na qonunlar, na sud amaliyoti, na arbitraj protsessual qoidalari, na shartnomalar maxfiylikni, shuningdek, uning xususiyatlari va cheklovlarini qoniqarli tarzda belgilab bermasligining aniq faktini tan oldi.

Agar maxfiylik majburiyatiga yurisdiktsiyaviy yondashuvlarni tahlil qilganda, isbotlanishi mumkin bo'lgan konsensusning

muhim darajasi mavjudligi aniq bo'lsa, unda tunnel oxirida yorug'lik bor, degan xulosaga kelish o'rinli bo'ladi. Aksincha, agar xalqaro miqyosda maxfiylik burchi bo'yicha konsensus past bo'lsa, bu muammoni hal qilish mahalliy arbitraj qonunlariga tayanadi, deb aytish mumkin [9]. An'anaviy ravishda tan olinmagan maxfiylik arbitraj qonunchiligida hech bo'lmaganda ko'plab milliy qonunlarda ko'rinib turganidek ko'proq harakat kutilgan bo'lsa-da, to'liqlar paydo bo'la boshlaydi. Turli yurisdiksiyalar tomonidan qo'llanadigan yondashuvda sezilarli darajada tafovutlar mavjud, xususan, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan aniq qoidalarini taqdim etuvchi mamlakatlardan tortib bu masala bo'yicha umuman yo'l-yo'riq ko'rsatmaydigan davlatlarga.

Xalqaro huquq assotsiatsiyasi hamda bir qator taniqli akademiklar [10] Norvegiyani arbitrajda maxfiylikni qat'iyon rad etgan kam sonli davlatlardan biri sifatida baholadi. Unga ko'ra, agar arbitrlar muhokamasi taraflari boshqacha kelishuvga erishmagan bo'lsa, sud muhokamasi maxfiylik majburiyatiga ega emas. Norvegiya qonunining 1-bobi 50-qismida, agar tomonlar kelishuvi boshqacha bo'lmasa, arbitraj qarori, arbitrlar muhokamasi bilan bog'liq ma'lumotlar va materiallar maxfiy hisoblanmasligi to'g'risidagi standart qoida nazarda tutilgan.

Gonkong arbitrlar taraflari uchun qonuniy himoyani aniq ta'minlovchi kam sonli yurisdiksiyalardan biri sifatida qaraldi. Xalqaro huquq assotsiatsiyasi so'rovi ushbu qonuniy himoyani ko'lami cheklangan deb ta'riflagan [11].

Biroq hozirgi vaqtda Arbitrlar sudlari to'g'risidagi qarorning 18(1)-moddasiga ko'ra, agar boshqacha kelishuv bo'lmasa, tomonlarga kelishuv bo'yicha arbitrlar muhokamasi yoki ushbu muhokamada chiqarilgan qaror bilan bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni nashr etish, oshkor qilish yoki yetkazish taqiqlanadi. Tanqidlarga qaramay, Gonkong arbitraj qarori 1996-yilgi Yangi Zelandiya

arbitraj qonunining 14-bo'limiga o'xshash qoidani hali ham qabul qiladi. Biroq muayyan vaziyatlarda istisnolarni ko'rsatish uchun 18(2)-bo'limni qo'shdi. Bundan tashqari, 5-bo'lim (1) ushbu majburiyatni yanada kuchaytiradi, chunki qaror Gonkongda arbitraj joyi bo'lsa, kelishuv Gonkongda tuzilgan yoki tuzilmaganidan qat'i nazar qo'llanadi.

Tadqiqot natijalari tahlili

O'zbekiston Respublikasining "Xalqaro tijorat arbitraji to'g'risida"gi Qonuni 53-moddasida arbitrajning maxfiylikiga quyidagicha ta'rif beriladi: "Agar taraflar boshqacha kelishib olmagan bo'lsa, arbitraj muhokamasi va arbitraj muhokamasi uchun tayyorlangan hamda ushbu muhokama jarayonida tayyorlangan barcha hujjatlar maxfiy xususiyatga ega bo'ladi, bundan ushbu axborotni oshkor etish:

1) qonunchilikka muvofiq tarafning majburiyati bo'lgan;

2) uchinchi shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish yoki uni amalga oshirishga qaratilgan;

3) arbitrajning hal qiluv qarorini ijro etish yoki ushbu qaror yuzasidan sudda nizolashish uchun zarur bo'lgan hollar mustasno".

Ko'rib turganingizdek, har bir davlat arbitraj to'g'risidagi qonunida maxfiylik tamoyiliga o'ziga xos tarzda ta'rif beradi. Xalqaro tijorat arbitrajini tartibga soluvchi yana bir qonun, yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, UNCITRAL namunaviy qonunidir. Biroq ushbu qonun tomonlarga maxfiylik jihatini yuklamaydi va tomonlarning istalgan maxfiylik darajasini hal qilishda erkinligini sanab o'tadigan "Partiya avtonomiyasi" konsepsiyasini himoya qiladi. Bundan tashqari, o'zaro kelishuvga ko'ra, tomonlar qarorini e'lon qilishlari mumkinligini belgilaydi.

Yurisdiksiya bilan bog'liq muammolar. Xalqaro tijorat arbitrajlar bilan bog'liq asosiy muammolardan biri – bu turli davlatlarning mavjudligidir. Agar bir nechta davlat kuchga kirsa, barchaning qonunlari nuqtayi nazardan himoya qilinishi kerak. Bu esa

uni ijro etishda qiyinchiliklarga olib keladi. Masalan, Hindiston va AQSh o'rtasidagi arbitraj masalasida Hindiston qonunlari maxfiylik, AQSh qonunlari esa oshkor qilishni talab qilishi mumkin. Umuman olganda, bu savollarga javob quyidagilarga bog'liq: arbitraj muhokamasi joyida arbitraj qoidalari amal qiladi. Quyidagi ro'yxat maxfiylikka oid qoidalarining xilma-xilligini sanab o'tadi: Singapur xalqaro arbitraj markazi o'z ishida yashirin maxfiylikning mavjudligini ta'minlaydi; Filippinning 2004-yildagi muqobil qarorlar to'g'risidagi qonuni maxfiylikni aniq belgilamaydi va tomonlar o'rtasida avtonomiyani rag'batlantiradi; Gonkong arbitraj qarori 2011-yildan boshlab sud jarayonlarida majburiy maxfiylikni talab qiladi.

1996-yildagi "Arbitraj va yarashuv to'g'risida"gi qonunning 42 A-bo'limi ma'lumotlarning maxfiyligini belgilaydi¹. AQSh va Avstraliya maxfiylik tushunchasini qo'llab-quvvatlamaydi. Barcha mamlakatlar o'z qonunlari va qoidalari nuqtayi nazaridan farq qiladi. Ularning asosiy qonun tizimlari ham sezilarli darajada farqlanadi. Ba'zilar umumiy huquq tizimiga amal qilishlari mumkin, boshqalari esa fuqarolik huquqi tizimini targ'ib qiladi. Ushbu holatlarning barchasida hamma uchun bir xil qaror qabul qilish qiyin, lekin bu majburiydir. Demak, taraflar arbitraj bitimini tuzayotganda, ular qanday qonunlar bilan tartibga solinishi kerakligini aniqlab olishlari va eslatib o'tishlari kerak. Shuningdek, xalqaro tijorat arbitrajlarini tartibga soluvchi umumiy qoidalarini belgilovchi xalqaro konvensiya ishlab chiqilishi zarur. Ushbu konvensiyani ratifikatsiya qilgan davlatlar chalkashliklarni keltirib chiqaradigan qoidalarga amal qiladi. Xalqaro tijorat nizolari yo'q bo'lmaydi, u doim yuz beradi. Biz ularni kamroq murakkablashtirish va taraflar farovonligiga ko'proq e'tibor qaratishimiz kerak.

Qiyosiy sud amaliyotida arbitraj maxfiyligi. Agar tomonlar nizolarni hal qilish jarayoni maxfiy bo'lgani uchun arbitraj sudiga murojaat qiladi, deb faraz qilsak, tomonlar arbitrajning mazmuni yoki natijalarini ruxsatsiz oshkor qilmasliklari muhim ahamiyatga ega. So'nggi sud amaliyoti ma'lumotlarning oshkor bo'lishi tez-tez, turli sabablarga ko'ra va nizolarni hal qilish jarayonining turli bosqichlarida sodir bo'lishini tasdiqlaydi hamda bu maxfiylik tushunchasi va uning samaradorligini katta savol ostida qoldiradi.

Arbitrajda maxfiylikni saqlash majburiyati bir tomondan arbitraj sudlari, ikkinchi tomondan esa arbitraj sudiga oid arizalar matnida milliy sudlar oldida ikki xil darajada tekshirilishi mumkin. Garchi o'z ichki qonunchiligiga ko'ra, sudlar maxfiylikning boshqacha yoki hatto hech qanday o'lchovini ma'qullashi mumkin bo'lmasa-da, ba'zida tomonlarning birinchi o'q otish, keyin nishon bo'yicha maxfiylik bo'yicha kutishlarini kamaytirishi mumkin bo'lsa-da, ular bog'liq yoki huquqbuzarlikdan kelib chiqadigan nizolarni hal qilish uchun maxfiylik yaxshiroq forum bo'lib tuyuladi.

Umuman olganda, arbitrlarda mutlaq maxfiylik yo'qligi tushuniladi va ularning buyruqlarini bajarishga majburlash qiyin (agar imkonsiz bo'lsa). Bundan tashqari, arbitraj sudyalarining vakolatlari arbitraj keli-shuvi shartlari bilan cheklangan va ba'zida maxfiylikni buzish bilan bog'liq nizolar ularning yurisdiksiyasidan tashqariga chiqishi mumkin. Sud aralashuvi "zaruriy chora" bo'lishi mumkin, ammo sharoitlar boshqa muqobil taklif chiqmagan taqdirda ham u haqiqiy variant bo'lib qoladi. Ko'rinib turibdiki, arbitrajdagi barcha maxfiylik masalasida bir yoki ikkala tomon quyidagi hollarda milliy sudlar oldida tortishadi:

(1) kutilayotgan arbitraj mavjudligini yashirish;

¹ Mazkur hujjatlarning to'liq ro'yxati maqolaning foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatida keltirilgan.

(2) kutilayotgan yoki oldingi arbitrajda hujjatlarni oshkor qilish uchun ruxsat olish yoki unga qarshi chiqish;

(3) noto'g'ri fikr yuritishga olib keladigan ruxsatsiz oshkor qilish uchun jazolash;

(4) mukofot yoki sud a'zolariga e'tiroz bildirish;

(5) xorijiy qarorning tan olinishi va ijro etilishi va nihoyat (6), arbitraj qarorlarini nashr etish uchun.

Bir qator davlatlar, jumladan, Avstraliya, Kanada, Fransiya, Gonkong, Niderlandiya, Yangi Zelandiya, Singapur, Shvetsiya, Shveysariya, Buyuk Britaniya va Amerika Qo'shma Shtatlari sudlari xalqaro tijorat arbitrajidagi bahsli maxfiylik masalasini ko'rib chiqdilar. Ushbu mamlakatlarda sudlar roli turlicha bo'lib, Buyuk Britaniya, Yangi Zelandiya va Singapurda maxfiylikni himoya qilishdan tortib Shvetsiyada ehtiyotkorroq va mo'tadil munosabatga qadar, oxir-oqibatda Avstraliya qit'asi va Qo'shma Shtatlarda ko'zda tutilmagan maxfiylik majburiyatni oldindan rad etish bilan yakunlanadi. Arbitrajdagi maxfiylik, shubhasiz, ochiq masala bo'lib qolmoqda va milliy sudlar qachonlardir umumiy yondashuvga qaror qilishlarini oldindan aytish qiyin.

Quyida arbitraj jarayonining rivojlanishidagi to'rtta asosiy davrni kuzatib, ko'rib chiqamiz:

(1) arbitraj muhokamasining mavjudligi yoki boshlanishi bilan bog'liq maxfiylik darajasi;

(2) sud jarayoni davomida maxfiylik;

(3) arbitraj qarorlarining maxfiyligi;

(4) sud arbitraj qarorini chiqargandan keyingi maxfiylik.

Bunday yondashuv amaliylik va keng qamrovlilikka ega bo'lib, to'g'ridan-to'g'ri taqqoslash imkonini beradi.

Xulosalar

Arbitraj nizolarni hal qilish mexanizmi sifatida hali ham maxfiymi yoki yo'q, degan tadqiqot savoliga shunday javob berish mumkin: arbitraj yurisdiksiyaga qarab

maxfiy bo'lishi mumkin, chunki majburiyat bo'yicha xalqaro konsensus yo'q. Shubhasiz, maxfiylik bo'yicha majburiyat tomonlarning aniq kelishuvi yoki qabul qilingan arbitraj qoidalarining talabi yoki nazarda tutilgan arbitraj majburiyati bilan ICAda mavjud bo'lishi mumkin, ammo bu majburiyatning doirasi aksariyat yurisdiksiyalarda hal qilinmagan. Shunga qaramay, o'zlarining arbitraj ishlarini maxfiylik bilan ta'minlashga intilayotgan tomonlar uchun ijobiy jihati shundaki, ular buni o'zlarining avtonomiyalari orqali (shartnomalariga aniq qoidalarini kiritish yoki arbitrajni tanlash orqali) ta'minlay oladilar.

Bir qator ichki qonun hujjatlari xulosalari shuni ko'rsatdiki, maxfiylik majburiyatini ta'minlovchi ko'pchilik mamlakatlar majburiyatning turli xil ta'riflariga ega, turli tomonlarga majburiyat yuklaydi, shuningdek, majburiyatdan turli xil istisnolar beradi.

Turli yurisdiksiyalarning holatlari, ichki qonunchiligini o'rganish hamda har tomonlama tadqiq qilish natijasida maxfiylikni saqlash majburiyatini to'rt toifaga bo'lish mumkin: arbitraj kelishuvi asosida maxfiylik majburiyatiga ega bo'lgan yurisdiksiyalar, maxfiylik majburiyatini aniq ta'minlovchi yurisdiksiyalar, tomonlarga ushbu maxfiylik majburiyatini o'zlariga yuklash imkonini beradigan yurisdiksiyalar va hech qanday maxfiylik majburiyatini taklif qilmaydigan yurisdiksiyalar [9].

Xalqaro tijorat arbitrajida maxfiylik tamoyili juda keng tushuncha bo'lib, bu olimlar o'rtasida ko'plab bahs-munozaralarga sabab bo'lgan. Buning sababi shuki, maxfiylik to'g'risida aniq bir xalqaro qonun yoki konsepsiya yo'q. Faqat UNCITRAL qoidalarida maxfiylik majburiyati haqida aytib o'tilgan. Lekin maxfiylik majburiyati qachon aynan qaysi shaxslarga qanday ishlarda yuzga keladi, deganda, bu faqat o'sha tomonlar o'rtasidagi kelishuv va vaziyatdan kelib chiqib aniq bo'lishi ta'kidlangan. Shuning uchun olimlar bu tamoyilni o'z amaliyotidan kelib chiqqan holda turlicha talqin

qilishadi. Bundan tashqari, biz yuqorida keltirilgan qonunlarni o'rganib chiqib, har bir davlat o'z hududida arbitraj to'g'risidagi qonunda maxfiylikka oid bob, modda kiritganini ko'rdik. Bu esa ko'plab davlatlarda maxfiylikka turlicha qarash yuzaga kelishiga olib keladi. Yana shunisi ajablanarliki, agar taraflar rozi bo'lsa, maxfiylik ma'lumotlari ommaga oshkor etilishi mumkin.

Ushbu prinsipni davlatlar misolida ko'rib chiqsak. AQSh arbitraj sudlari maxfiylik tamoyilini tan olmaydi. Ya'ni taraflar o'z arbitraj kelishuvida maxfiylik to'g'risida alohida band kiritib o'tmasa, sud bu tarf-larga hech qanday maxfiylik majburiyatini yuklamaydi. Arbitraj muhokamasida bo'lgan ma'lumotlar oshkor bo'lsa, hech kim javob-garlikka tortilmaydi.

Yevropa arbitraj sudlari haqida gapi-radigan bo'lsak, xususan, Angliyada maxfiy-lik prinsipiga amal qilinadi. Tijorat vakillari kelishuvlarida maxfiylik nazarda tutilmasa ham, bu arbitraj qoidasida yozilgani uchun uni hurmat qiladilar va ma'lumotlar saqlana-di. Lekin arbitraj jarayoni maxfiy bo'lganda ham ma'lumotlar oshkor bo'lish holatlari mavjud. Bunda uni zarar ko'rgan tomon isbotlashi kerak. Bundan tashqari, arbitraj muhokamasida uchinchi shaxslar ham qatnashishiga to'g'ri kelganda, sud ularda alohida maxfiylik majburiyati to'g'risida bi-tim tuzishni maslahat beradi. Bu kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli tushun-movchiliklarning oldini oladi.

Nazariy fikrlarni asoslash va rivojlanti-rishga doir takliflar:

1. Arbitraj tomonlar o'rtasidagi kelishuv-ning asosi va arbitraj muhokamasining aso-siy manbayi – prinsipi tomonlar kelishuvi ekanligini hisobga olsak, tendensiya tomon-larning o'zlariga, ularning butun shart-noma munosabatlarining maxfiyligini aniq ta'minlashga olib keladi. Shunga qaramay, o'z aloqalarini istalmagan oshkor qilishdan himoya qilish uchun ularga batafsil bandni kiritish taklif etiladi.

Shu bilan bir qatorda, ruxsat etilgan, asoslantirilgan oshkor qilishning to'g'ri chegarasini aniqlash uchun nizolar har bir alohida holat asosida hal qilinishi kerak, chunki maxfiylik doirasi va uning cheklovlari bo'yicha yagona band yo'q. Boshqa tomondan, muammoni hal qilishda to'siqlar, odatda, tomonlar sudlardan maxfiylik burchi bo'yicha kelishmovchiliklarni hal qilishlarini kutganda paydo bo'ladi.

2. Tomonlar muzokaralar davomida max-fi-ylik masalasini muhokama qilishlari va kelishib olishlari, agar ular buni xohlasa, ar-bitraj muhokamasi uchun barqaror maxfiy ma'lumotlarni taqdim etishlari taklif etiladi.

3. Biz maxfiylik uchun standart qoida ishlab chiqishni taklif qilamiz. Uning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u muzokaralar davomida yaxshi ishlab chiqil-gan maxfiylik qoidalarini taqdim etish orqali xarajatlarni kamaytiradi. Samarali va amaliy yechimni ta'minlash uchun tomon-lar maxfiylikni saqlash majburiyati buzil-gan taqdirda, mavjud bo'lgan oqibatlar va himoya vositalarini ham o'z ichiga oladi. Masalan, tomonlar himoya tartibini talab qilishlari va zararni qoplash huquqiga ega bo'lishlari mumkin.

4. O'zbekiston Respublikasining "Xal-qaro tijorat arbitraji to'g'risida"gi Qonuni 53-moddasida maxfiylik tamoyilini qo'llash yoritilgan. Unda maxfiy ma'lumotlarni osh-kor qilishga to'g'ri kelib qolsa, aniq shaxs-lar ro'yxati va sabablari ham ko'rsatilgan. Biz ushbu moddani yanada kengroq yori-tishni taklif qilamiz. Shunda kelib chiqayot-gan tijorat nizolarini hal qilish osonla-shadi va hech qanday munozaraga sabab bo'lmaydi.

O'zbekiston qonunchiligida maxfiylik tamoyilini qo'llash bilan bog'liq masala bit-ta modda bilan chegaralanib qolgan, boshqa davlatlarda, masalan, Yangi Zelandiya, Peru, Shotlandiya va Avstraliya kabi davlatlarda bu prinsipga bir qator boblarda har bittasiga aniq sharh bilan tushuntirish berilgan.

REFERENCES

1. Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. *Int'l Arb Journal*, London, 2004, vol. 4 (3), pp. 94–95. Sweet & Maxwell. ISBN 0-421-862 408. Available at: https://books.google.co.uz/books/about/Law_and_Practice_of_International_Commer.html?id=9mBqDaSB-ZwC&redir_esc=y
2. Kaisha N.Y. History & Modern Evolution of Transnational Commercial Law. Queen's Bench Division (Commercial Court). London, Oxford Shipping v., 1984. Available at: https://www.trans-lex.org/302940/_/oxford-shipping-v-nippon-yusen-kaisha-%5B1984%5D-2-lloyd's-rep-373/
3. Trakman L. Confidentiality, Privacy and Data Protection in International Commercial Arbitration. United Kingdom, University of New South Wales (UNSW), UNSW Law & Justice, 2023, Jan 6. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4318884
4. Lecture T.B. Developing commercial law through the courts. England and Wales, 2016, March 9. Available at: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/03/lcj-speech-baillie-lecture-20160309.pdf>
5. Kalicki A.R.J., Bor H. Comments on Lord Chief Justice. Thomas 2016. BAILII Lecture which Promotes a Greater Role for the Courts in International Arbitration. Sydney, Wolters Kluwer, 2018.
6. Bromfield C. United Kingdom: House of Lords Judgment in Pioneer Shipping Ltd. V. B.T.P. Tioxide Ltd. ("The Nema"). Appeal of Arbitral Award under the Arbitration Act 1979. *JSTOR*, 1981, September, vol. 20, no. 5, pp. 1099–1121.
7. Dore L.K. Public Courts versus Private Justice: It's Time to Let Some Sun Shine in on Alternative Dispute Resolution. *Chi.-Kent L. Rev.*, 2006, vol. 81, p. 463. Available at: <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cklawreview/vol81/iss2/8>
8. Bennett D. Public Interest, Private Arbitration and Disclosure. *Arbitration*, 1995, vol. 49, pp. 16–22.
9. The Indian Arbitration and Conciliation (Amendment) Act, 2019. *Double Whammy*, India, Hong Kong International Arbitration Centre, 2023.
10. Guru A. Confidentiality under Arbitration Proceeding: A Valid Argument? *A Proposed Solution*, Germany, SSRN, 2013.
11. Matthew E.D., Latella J. Practical Law Company. Canada, Thomson Reuters Legal Solution., 2023, Apr 1. Available at: [https://ca.practicallaw.thomsonreuters.com/0-502-1672?transitionType=Ddefault&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://ca.practicallaw.thomsonreuters.com/0-502-1672?transitionType=Ddefault&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)
12. Friedman M., Brozolo L.R.D. International Law Association International Commercial Arbitration Committee's Report and Recommendations on 'Confidentiality in International Commercial Arbitration'. *Arbitration International*, 2012, September, vol. 28, no. 3, pp. 358–360. DOI: 10.1093/arbitration/28.3.355
13. Hong-Lin Y. Duty of confidentiality: myth and reality. *Civil Justice Quarterly*, 2012, vol. 31 (1), p. 70. Available at: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/17947/1/Hong-Lin%20Yu%20CJQ%202012.pdf>
14. Lembo S., Guignet V. Confidentiality in Arbitration from Myth to Reality. Switzerland, 2019. Available at: https://media.baerkarrer.ch/karmarun/image/upload/baer-karrer/Confidentiality_in_Arbitration_-_From_Myth_to_Reality.pdf
15. Du K.J. A Listed Company's Duty of Confidentiality in Arbitration and its Duty of Disclosure to China. 2019. Available at: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/09/23/confidentiality-in-international-commercial-arbitration-truth-or-fiction>

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2023-YIL 5-SON

VOLUME 3 / ISSUE 5 / 2023

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.3.5.

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, professor, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ergashev Ikrom

Ilmiy boshqarma boshlig'i, dotsent, yuridik fanlar doktori

Mas'ul muharrir: N. Ramazonov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Y. Yarmolik, E. Mustafayev

Musahhih: M. Sharifova

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 27.10.2023-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli bosma tabog'i 15,3.

Adadi: 100. Buyurtma raqami: 89.

TDYU tipografiyasida chop etildi.